

*Program på släktföreningen Isak och Maria
Svanströms efterkommande r.f.s släktmöte i
Kallvik den 27 augusti 2016*

*Martha Sjöblom
(1900-1985)
traditionsbevarare och
folkkulturbärare
i
Nordsjö*

Dagens släktmöte, som handlar om Martha Sjöblom, för oss ända tillbaka till tabell 1 i vår släktbok, till Isak och Maria Svanström. Isak Svanström köpte år 1848 ett hemman på Skata udd i Nordsjö. Deras äldsta dotter Emilia Maria Svanström gifte sig 1858 med rusthållaren Alexander Lassenius på Porslax, tabell 2, och deras äldsta dotter, Alma Lassenius, f. 1858, gifte sig år 1893 med Karl Fridolf Lindberg och fick 5 barn, tabell 3. Deras yngsta barn Martha föddes år 1900 och levde därefter hela sitt liv i Nordsjö, först på Marielund och därefter som gift i Kallvik från år 1929 ända till sin död 1985.

Då jag senaste sommar träffade Bo Lönnqvist, professor emeritus i etnologi, blev det tal om Martha Sjöblom. Jag visste från förut att Bo, som bott i Nordsjö som barn, kände Martha bra och hade intervjuat henne om gamla tider. Själv kom jag ihåg att hon aktivt deltagit med sketcher, dräkter, djurhuvuden, dikter och danser mm under 1950-talets sommarfester i Nordsjö. Bo Lönnqvist berättade för mig om det stora arbete som förmedlare av kunskap om livet i Nordsjö under hennes barndom på Porslax och Marielund, som hon i form av handskrivna och illustrerade svar på frågor i folkkulturhistoriska frågeformulär årligen sänt in. Bo Lönnqvist berättade att tant Martha i många år hade svarat på dessa frågeformulär om seder och bruk, byggnader, verktyg, frågor om livet på landet i Nordsjö på Porslax och Marielund, främst ur minnen från hennes barndom och ungdom. Frågorna besvarades årligen av en stor skara frivilliga skribenter på landsbygden från norr till söder i Finland. Lönnqvist berättade också att materialet bevaras i Museiverkets folkkulturhistoriska arkiv i Helsingfors.

I våras begav jag mig till arkivet vid Sturegatan 2 a i Helsingfors och några veckor i februari-mars detta år hade jag ett litet rum i arkivet till mitt förfogande, där jag läste igenom alla de svar som Martha Sjöblom sänt in, framplockade av museiassistent Anne Laurila. Det var fråga om ett jättelikt lösbladssystem, där varje fråga i kronologisk ordning finns besvarad för hand av skribenter från hela landet. För att få en bild av Marthas insats var det nödvändigt att kopiera det mesta hon skrivit och därefter skriva rent det intressantaste materialet och kopiera en del av teckningarna. De frågor hon besvarat omfattar svar på frågeformulär från a) Nationalmuseets etnografiska avdelning 1956, b) 1957-1981 som svar på Fölisöstiftelsens tryckta frågeformulär och c) några frågeformulär sammanställda av Niilo Valonen, professor i folkvetenskap vid Helsingfors universitet från 1950-talet.

Då Martha Lindberg föddes år 1900 var Nordsjö en svenskspråkig jordbruksbygd. Det fanns två gårdar, Nordsjö och Rastböle och rusthållet Porslax eller Postlars. Marken på Kallviksudden utgjordes av utägor som ägdes av dem. Den mark som det ortodoxa centret Sofia står på ägdes av Rastböle, medan den mark som dess personalbostäder och Åsa idag står på tillhörde Porslax och största delen av udden ägdes av Nordsjö. Då Nordsjö gård beslöt att parcellera ut sina utägor på udden köpte Marthas blivande svärfar Johan Adolf Sjöblom år 1915 den tomt där familjen Sjöblom bor idag.

Martha Sjöbloms föräldrar var **Alma Emilia Lindberg (f. Lassenius, 1858-1936)** och **Carl Fridolf Lindberg (1862-1936)**, dräng på Marielund, som vuxit upp som son i huset hos familjen Borgström i Mellungsby. I familjen föddes fem barn:

1) **Elsa Maria Lindberg (1893-1972)**, som gifte sig med **Sulo Marjanen** i Botby och fick 5 barn:

Signe Emilia Lindberg f. 1914, gift med **Gunnar Waldemar Simonen, f. 1920**

Carl-Erik Marjanen f. 1927

Bror-Gustaf Adolf Marjanen (1931-1937)

Ros-Marie Leidinge f. Marjanen, f.1933

Alma Else-Maj Skogman f. Marjanen f. 1937

2) Karl Alexander Lindberg (1895-1925), hade redan övertagit en stor del av arbetet på Marielund då han dog i sockersjuka som 30-åring. Han gifte sig 1922 med Maria Elisabet Calenius och fick en son, **Carl Olof Lindberg (1923-2013)**, som gifte sig med **Hili Tynkkynen** och emigrerade till Kanada 1953. Deras dotter **Eva Caroline Hepburn, f.1955**, har två barn, **Noah f. 1988** och **Emma f. 1993**.

3) Alma Ingeborg Lindberg (1897-1987), som utbildat sig till sjuksköterska under Sofie Mannerheims ledning och senare arbetade som avdelningssköterska på Epidemisjukhuset i Helsingfors.

4) Arthur Fridolf Lindberg (1899-1917), död i tuberkulos vid 18 års ålder.

5) Martha Elisabet Lindberg (1900-1985) g. Sjöblom. Hon utbildade sig till spädbarnssköterska i Grankulla och skötte därefter spädbarn i familj i Tammerfors. Det var meningen att någon av bröderna skulle överta hemmanet men efter deras död blev det Martha som stannade kvar på Marielund tillsammans med sina föräldrar tills hemmanet såldes 1928. Hon gifte sig ett år senare med målaren **Sven Johan Sjöblom, (1901-1981)** och bodde därefter året om med sin familj på Kallviksudden ända till sin död år 1985. I familjen föddes två barn:

1) Solveig Hilma Elisabet Sjöblom g. Jansson f.1930

Solveig, som idag är änka, bor i Östersundom, men tillbringar en stor del av sommaren i sitt barndomshem i Kallvik, medan Karl-Johan (Kalle) bor i Kallvik året om i ett annat av de Sjöblomska husen. Solveig har två barn:

Märta Sofia Elisabet Gustafsson f. Jansson 1977, bosatt på Kökar, och

Guy Allan Jansson f. 1962, bosatt i Östersundom.

Märta har 3 barn: **Petra Elisabet f. 1971, g. Merranmaa**. De har en son, **Saku f. 2004**.

Yvonne Marika g. Mattson, f.1974 är gift med **Per-Ole Mattsson** i Hulta på Åland och har 4 söner: **Jonathan f. 1996, Alexander f. 2004, Daniel f. 2006** och **William f. 2009**.

Kjell Johan f. 1979.

2) Karl-Johan Arthur Sjöblom, f. 1934, är gift med **Eeva-Liisa Kyllikki Julkko f. 1939** och har två döttrar: **Marianne Märtha Elisabet Sjöblom f. 1977**, gift med **Antti Saukkonen**, bor i Solvik i Nordsjö och har två döttrar,

Ella f. 2008 och **Anna f. 2013**.

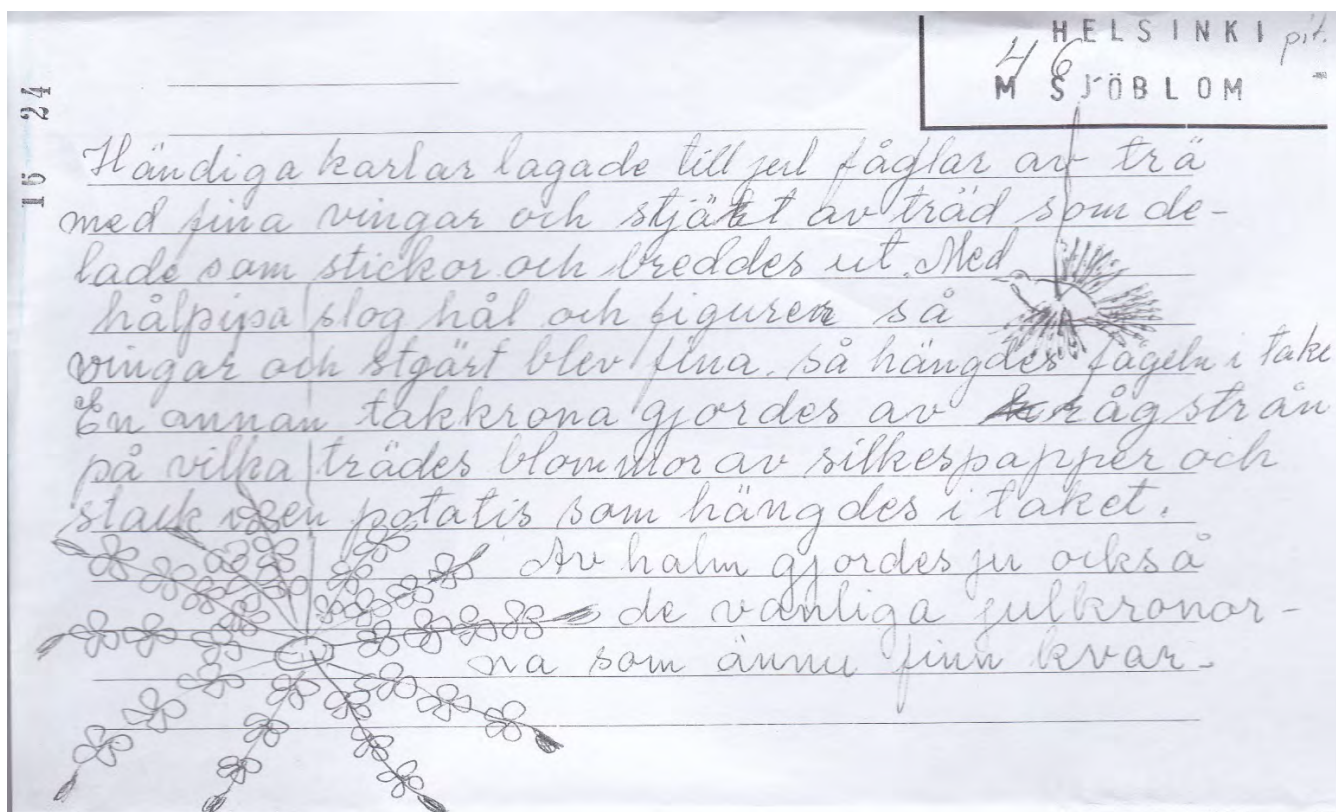
Katarina Eeva Maria Sjöblom f. 1978, bor i "Marthas röda villa" en bit ifrån de andra Sjöblomska husen.

År 1977 grundades Släktföreningen Isak och Maria Svanströms efterkommande r.f. av Ragnar, Tor-Erik och Torolf Lassenius. Aktiviteten inom släktföreningen var intensiv och bland annat överlämnades ett album till Nordsjö kyrka, som uppförts på den plats där Marielund stått. I ceremonin deltog Harry Kommonen, Torolf och Tor-Erik Lassenius och Martha Sjöblom. Då Torolf som pensionär fortsatte att forska i släkterna Lassenius och

Svanströms historia var kusin Marthas ypperliga bildminne och goda berättarförmåga säkert till stor hjälp, men hennes svar på de folkkulturhistoriska frågor som dagens program handlar om har varken han eller Marthas barn knappast någonsin fått se.

I detta arbete ingår några kopior av de tryckta frågeformulären, men i övrigt framgår av svaren vad man frågar efter. Resultatet är ett urval av svar av mycket varierande slag. Vad gäller själva texten är det uppenbart att Martha skrivit snabbt och därför ofta lämnat bort bokstäver och stavfel förekommer också. Jag har tagit mig friheten att under renskrivandet korrigera med lätt hand utan att ändra på språket.

Marthas vackra, lättläsliga handstil är skön att läsa och svaren ofta rikt illustrerade men jag insåg trots allt att det var bättre att skriva av delar av texten med dator för att göra kompendiet mera hanterligt.

Martha Sjöblom: Handskrivet och illustrerat svar på fråga 46, K 16, 1969.
Ursprunglig storlek B 5.

Helsingfors i augusti 2016

Eli Aminoff

De handskrivna svaren i Museiverkets etnologiska arkiv är numrerade från K 1 1957 och frågelistorna ingår i Fölisöstiftelsens tidskrift Fölisön.

K 1 1957

Martha Sjöblom, Nordsjö Kallvik, Helsinge socken

Dessa uppgifter vad jag mins från mitt barndomshem Marielunds rusthåll i Nordsjö by i Helsinge socken på början av 1900.

Gärna hade jag utförligare svarat men nu hinner jag omöjligt men hoppas ändå att detta är till liten nytta ändå.

Om stugan:

2. Stugan hade en stor bakugn för 30 st stora hålkakor och där bakas allt bröd och till julen skinka, korv och lådor. Dessutom var framför ugnen en såkallad "kråka", en reglerbar krok där grytor hängde och kunde kokas framför elden på öppen eld.

Sängplats för en dräng och på ugnen sovplats för tillfälliga vandrare. Om vintern förvaras mjölsäckar, potatis och rotfrukter för veckor då man ej kunde så ofta öppna källaren för kölden. Arbetsplats för vävning, slöjdnings, sadelmakararbete och mera sådant. All bakning gjordes i stugan.

Om köket:

31-38. I köket stod vatusån på sin fot: Ett "träkors" med fötter "vatu kränka". För barnen vagg och pottstol en stol med hål och nattkärl i. Den har jag ännu kvar. Stövelknekt fanns alltid under sängen och spottkopp en fyrkantig låda fylld med sand och granris.

Vanligtvis tog man på vintern små grisar och hade dem i låda inne, tills de blev litet större innan de sattes ut i lågården eller fähuset. Till midsommar björkar och kvistar i alla hörn, till julen gran.

Till alla större helger tvättades taket och väggarna svipades med en enris ruska. Ugnen ströks med vitlim och golvet skurades med sand och barrfri granriskvast och torkades bort. Skurvattnet i byttor och ämbar.

41. Allt detta förekom på min tid. Mommo hade ett bord vid stugans ena fönster där hon odla om vintern sina blommor. Bloddropor, Porslinsblomma laxviol. Kronlilja, myrten, aloe, rosor. fikus och ischvosik (?), m.m.

K 2 1957 Fölisön N:o 1 Fölisöstiftelsens publikation 1957

Sjöblom, Martha, Helsinge

32 a och b. På Öster Tokan vistades notlagen från Nordsjö enligt gamla berättelser. Om natten drogs not och på dagen roddes fisken till Helsingfors, Där torde ha funnits någon liten stuga men utförligt kan jag ej berätta om den. Men Helsingeborna vistades där och Sibboborna ville ock ta i land där och då försökte de göra harm åt varandra. En hade lagt sig att sova på berget och och då kommo andra och band ett rep om fötterna och drog genom en klyfta fylld med vatten så han blev genomvåt. Prästen skulle ju få sin 10 del av fångsten. En präst tyckte att han fick för litet så han tog drängarna att ro sig till notlagets vistelseplats. Då hade de just fått god fångst så notkapten viska åt de andra och så börja de ösa fisk i prästens båt allt vad de hunno. Tack, tack sa prästen, men de bara öste. Då blev prästen förskräckt och ropa åt drängarna "ro, ro, di ä tokåga di tänker dränk oss.

Om sängkläder:

37. Hemvävda löstäckan användes förr. Min mor vävde som ung mycket. Bland annat har hon fått pris för en säck vävd så att den ingen söm har, och 1884 Nylands och Tavastehusläns Lantbrukssällskap, tilldelat andra pris för klänningstyg utställt i Lojo kyrkoby. Hon vävde löstäckan av antagligen hem spunnet yllegarn av egna får korskypert med brun botten och ränder i rött gullt och blått tyvärr finns inget kvar av dem men jag mionns den väl och har ännu trådar av ränderna som voro bomull.

41. Löstäckan som hos oss användes voro vävda i två delar, 70 cm breda och hopsydd, ränderna olika från 2 cm till fyra cm breda.

Om julen:

43. Jag minns en julkväll för 50 år sen då bordet dukades i stugan för husbondsfolk, för dräng och pigor och moster som var lärarinna på skolan alla skulle äta tillsammans. men för oss barn ville tiden aldrig gå att vi skulle få julklapparna. Först skulle torparn få sin julklapp och då han fått några supar satt han länge, så skulle varje ko få sin brödbit och ett god jul. Och hästarna i stallet sin brödbit. Sen var det ett krusande innan alla kom till bord och sen efter måltiden igen svårt att få pigorna och drängen in i salen där julgran och klappar väntade. Det var sista gången det åts i stugan, senare åts i kammaren och tjänstefolket i köket och stugan.

Juldagarna fick vi leka ringlekar i stugan och andra lekar pantlekar och dyligt, och med andra som kom på julvisit.

43 g-h. Skomakare kom någon gång och arbetade i stugan, korgmakare en gång i året, sadelmakare likaså alla dessa arbetade och åt i stugan, där vi som barn lärde ett och annat av dem. Sömmerskorna arbetade i salen och åt med husbondfolket. En ofarlig litet sinnesslö karl som kallades Orkan gick från gård till gård och fick mat och kvarter några dar på varje ställe.

K 3 nr 2 1957

10. Järnhällar kom i bruk i början av 1900-talet. Främst kökshällar. I stugan fanns öppen spis framför ugnen där vintertid kokades svinmat t.ex. potatis på "kråkan", där en gryta hängde över öppen eld.

11. Kokhus fanns ej men i bastun fanns en inmurad stor gryta där kokades svinmat och tidigare brändes brännvin och användes vid slakt och byk och storstädning att värma vatten då golven skurades.

15-17. På Nordsjö gård fanns en skild bagarstuga i mitten på en byggnad där alla gårdens folk i tur och ordning fingo baka ty torparstugorna hade ej bakugnar. Bagarstugan hade golv och mellantak. Vanligtvis var den i användning så den alltid var varm.

Bagarstugan nyttjades till läsförhör, gudstjänster, bröllop, barndo, danser och annat. Rota-gubbar sovo någon natt där. Jag minns från min barndom en gubbe som gick omkring som hette Orkan.

20-21 Kopiera bild!!

27-28 Kopiera bild! Ugnen eldades med 20 grankastvedahalvor. Och glöden sopades ut med färskt tallris som doppades i vatten emellan. kvistarna trädde på en stång med ringar: svipostång. Ugnen användes för bakning. Korv och paltlagning, memgräddning. Och till julens lådor.

29. Först limpor, sedan hålkakor, sen pannkakor och strömmingslåda. Och någon gång kalvdans.

30. Vanligen användes långpannor och kopparkastruller bild 41. Memman gräddades i näverrivor och senare också i stenfat och järngrytor.

31. Brödspade (bild 52 och 54) Skild spade för bröd och limpor och lådor. Korven gräddades på halm.

32. Till läsförhör stektes stek i ugnen och till julen skinka, till påsken memma och till julen olika lådor potatis, morots, kålrot. Bulla och jästbröd. Och på hösten potatislimpor, vilka liksom korven sparades till julen.

33. Så fort brödet kom från ugnen åt man sin egen kaka som man väntat på isynnerhet om sommarn baka man blåbärs pirog. Likaså hade var och ett barn sin egen lilla korv att äta genast den kom från ugnen för att man stått med pärtstickan och lyst. Varmbröd gav man åt alla som den dagen kom till gården. Likaså varm memma. En påsk skickades vi barn med varm memma till torparen. Memman var i stenfat och på kälke for vi så fatet gick sönder vi fick vända om och sa att det var så kallt att fatet sprack på vägen. Min mor värdinnan Alma Lindberg på Marielund skicka alltid varmbröd till skolan till moster (Hilma), till torparen, till kusinen på Fallbacka i Mellungsby och på sommarn till morbrors (Mauritz) på sin villa i Kallvik. Och ibland då vi gick till en av våra gamla tjänarinnor som gift sig hade vi alltid varmbröd.

34. På ugnen sov sådana som behövde sovplats för en eller 2 nätter. Det kallades sova på ugn.

35. Om moron kokades kaffe före kl 6 då det var tid att gå till fähuset, sen skulle det vara mat till kl. 8 och sen igen förmiddskaffe ut till karana och kl 1 middag och sen eftermiddagskaffe och om kvällen kvällsvard till kl 7 då arbetet slutades. Däremellan bära ved och vatten och sköta djuren.

K 4 nr 1 1958

3. Mangård benämndes bostadshuset. Fähuset med fägård en inhägnad där korna vistades om sommarnätterna. Tak utan väggar. Fätåget kallas en väg med gärdesgårdar på bägge sidor och där kördes till hagen om sommaren.

5. På Porslaks rusthåll fanns på 1900-talet två gårdar vars mangårdsbyggnad var hopbyggd så ena ändan var ena gårdens och andra ändan andra gård.

37. Svagdricka kokades av malt, rågmjöl och vatten och humla vilket lades i tunnor med trätapp som tätades med rågmjöl och vatten likaså sprundet.

Julöl bryggdes i en så med tapp nertill, bottnet täcktes med halm utbrett på käppar så malt av korn och råg. På höllades kokandes vatten och tappas ut och höllades över igen i ett dygns tid då ölet tappades på tunna och fick jäsa, humla tillsattes. Efter några veckor var ölet färdigt.

Om blod- och potatiskorv:

40-44. Blodkorv gjordes av blod från svin och nöt likaså dessas tarmar, fyllningen blandades av blod, vatten, salt och grovt rågmjöl, som skilt malades till korvfillning. Tarmarna fylldes och styckas fast med pinnar av haktorn och täljda av stickor. När man fyllde i tarmarna satt man ett stycke av ett kohorn som tratt. Så gräddades korvarna på halm i ugnen. Och gott var det att få het korv genast då den var färdig.

Vidare gjordes potatiskorv vars fyllning gjordes av hackade kött- och inälvbitar jämte rå potatis. Korvarna kokades och stektes. Ko- och svinmagen användes till blodkorv. Korvarna gjordes genast efter slakten och spardes i boden i säden. Då man om julmorgonen for till julotta skulle man äta korv först.

K 6 nr 2 1958

Om gästgiverier:

1: Gästgivare fanns ej här i Nordsjö. Närmast gästgiveri fanns i Malm och i Henriksdal. Men ofta hände det att det kom resande som begärde och fick hästskjuts från mitt gamla hem Marielund.

10: Det berättas att pojkarna från Hetbacka for till Henriksdals gästgiveri för att supa. Då de foro hem sade de till gästgivaren att den första de möter ska få stryk, men de hade otur de

mötte Starke Böök från Sibbo. Då Böök kom till gästgiveri tillfrågades han om han ej mötte någon. "Jo", sa Böök, "men jag vände opp och ner på deras släde och bröt ena medan tillåhåll och då jag svipa omkring några gånger så blev det fri väg." Och mycket riktigt i slädan hade han medan från den andras släda som minne.

Om hästar, seldon och skaklar:

26. Beroende av ställens storlek hölls flera och färre dragare. På Marielunds russhåll ¼-mantal hölls 4 hästar. I Mellungsby användes en oxen att köra ved ner till isen, senare kördes veden med hästar till stan. Det var så sent som på 1920-talet.

27. Oftast köptes hästar från marknaden i Borgå. Vanlig finsk bondras. På Nordsjö gård fanns en ardenerras. Då slog sig flera ihop och for med häst och kärra till marknaden där de övernatta och kom hem andra dagen med flera hästar efter kärran ibland också nån ko.

29. I par kördes på herrgårdarna vagnshästar. I arbete plogar, harvar, och senare slåttermaskiner och potatisupptagningsmaskin. Likaså parslädar som användes till hö, säd mm, så kallade höskrindor.

32. Gamla parskaklar fanns nog men användes mera sällan men de var nog järnade av typ 6 (i frågeformulären fanns ofta numrerade illustrationer av verktyg och redskap).

Kallades skaklar, så funnos även fimberstänger med hål för silaknappen (?) i ena ändan och järnring i andra, vilken fästades vid fordonet. De skulle vara unga raka rönnar, annat trä dugde ej.

34. I dragning av parhästar för vagnar och trillor och charabang och vad de kallades var i de flesta fall träskaklar med ett trä framför hästarna. På arbetslädar var en gammal hästsko som ögla och storkrök att haka fast med.

K 7 1959

Om kringvandrande yrkesmän och arbetare:

1. Sadelmakare och skomakare o dikare och och korgmakare. Någon gång också målare som målade slädar och kärror. Även kastrerare gick omkring under namnet "snöpare".
2. En gammal skomakare som hette Ulman hade tidigare varit bysbo men flytta senare först till Esbo, sedan till Sibbo, kom och stanna några veckor då han gjorde skoplugg åt hela familjen och tjänstefolket. Han bodde med sin verkstad i stugan. Vidare fanns en skomakare i samma socken som kallades frökenskomakaren som också kom någon vecka. Han gjorde fina fruntimmerskor därav namnet.
3. Vanligen kom samma män åter då de behövdes.
4. Skomakaren hade sina läster, sylar, skruvar och allt vad de behövde dessutom en stol, en rund tunna med läder sitts. Andra vad de behövde för sitt yrke.
5. Efter stora stormen (1899?) kom skogshuggare från hela landet. Kvar blev två bröder, Agust och Ville som hacka upp åt sig jord. Agust kärr är numera endast skog men Villes kärr

finns ännu fast det numera kallas Vilhelmskärr, och nu ett egnahems område fullt med byggnader.

7. I mina första barnår gick här en gubbe omkring med smått och gott han kallades Pirunpaska Nyberg då han hade till salu Pirunpaska, rätta namnet torde vara divelsträck vilken gavs åt djuren mest åt nötkreaturen vid magåkommor. Varorna bar han i en påse på ryggen. Dessutom fanns en annan gubbe som gick omkring med allt krimskrams. Han kom med hälsningar och berättelser från ställe till ställe och fick mat och kaffe dit han kom.

8. Efter skogshuggningen från storstormen stanna här en karl som kallades Urenkaupunki Jussi. Han hade fel på synen och då han gick med handel börja folk skoja med sina köp då han ej såg. Senare gick han med en gramofon med tratt och spela för sitt uppehälle. Gårdarna gav honom mat och nattkvarter så han stanna några dar på varje ställe.

Om ryskkarelska och olonetiska gårdfarihandlare:

9. Påsaryssarna gick omkring men sällan visste man namn på dem. Vanligtvis var de bekanta på varje ställe. Och lumpgubbarna kom med hästar ibland två styckna. De tog lump och böt mot stenfat, kaffekoppar och prenikor, ett slags pepparkakor. Då vi barn nyfikna såg vad de hade kunde de ibland om de var på gott humör och nöjda med kvarter och mat sticka åt oss en lerkukku lergök. Senare körde en handelsman omkring med häst, han var liten till växten så han kallades allmänt "lilla gubben".

18 a-d. De gamla kända togs emot som gamla vänner. Men nya brydde man sig ej om. Man sa helt enkelt att man ingenting behöver och gav varken mat eller kaffe. Glesare blev det

K 8 1961

Om kalas, läsförhör, begravningar och bröllop:

2. Till begravning bjöds släktingar, grannar, vänner och bekanta. Vid en begravning på Marielund 1909 var alla grannar från trakten och släktingarna från Fallbacka i Mellungsby, fam. Blomqvist, Änkefru Schulman, Lärarinnan Hilma Lassenius från Nordsjö-Botby folkskola. Lärarinnorna Hanna Hagbom och Anna Schulman från Heitbacka folkskola i Vestersundom by. Häradshövding Lassenius från H:fors, samt som äldsta fiskaren Lindström från Bastö samt grannar och övriga vänner och bekanta som jag minns.

6. Buljong kokades dagen före. Likaså stek och gele till efterrätt. Öl och dricka bryggdes vanligen två veckor före. Till jul heter det ju "Anna med sin fyllda kannan kommer 14 dagar före jul". Kocken kom dagen före. Gårdens folk hjälpte till. Här fanns i Mellungsby en fru Kajander. Och i Nordsjö fanns Vilhelmina Virtanen senare gift Sjöblom, hon gick omkring i gårdarna.

10. På läsförhören bjöds prästerna, klockaren, hemmanägarna och inspektorerna från gårdarna på middag medan läsfolket fick kaffe och bulla. Bröllop har jag ej varit med om men på läsförhörskalas på Skata gård år 1918-19. Då kom kommerserådinnan Björkenheim ut från stan på vintern och hade middag i stora villan. Själva läsförhöret hölls i gårdsbyggnaden, och sedan bjöds Prosten, Pastorn, Kantorn, prostens Kalle och inspetoren

från Botby, Nordsjö och Rastböle gårdar, som hemmansägare Åberg från Nissas och min bror och jag ungdomar på 19 – 17 år från Marielund, på stor middag med 3 à 4 rätter och kaffe. Ofta bjöds bara kaffe på läsförhören vilka hölls 4 år på Botby, 1 på Nissas, 2 på Rastböle, 1 på Skata, 3 på Nordsjö och varannan gång på Marielund. Vid begravning sjöngs psalm innan liktåget begav sig iväg från hemmet, då man kom från graven bjöds vin och konfekt sedan mat. Kaffe bjöds då gästerna samlades i sorgehuset före färden till kyrkogården.

11. Vanligen stående bord, utom just läsförhören som var sittande. Den som var älst skulle alltid börja. Jag minns en begravning 1909, som en gammal fiskare Lindström skulle börja efterrätten gele och han tog den sked som var att ösa med. Och alla bjöd och bjöd och ingen kom sig för att ta en ny sked utan stod och krusa. Vi barn stod och titta hur gubben ensam åt och ingen annan, vi som vänta på gele och trodde ren att vi skulle bli utan tills någon modig våga ta en sked och börja.

15. Från begravningar, bröllop och barndop hade min mor en ask med konfekt som hon sparat hem. De fanns kvar till första världskriget då vi använde dem till kaffe istället för socker. De voro fint utstyrda med flor och spets och glansbilder och guld och klisterpapper.

16. En gång kom en bröllopsbjudning till en familj om juldagen men enligt gammal sed fick man ej gå till bys juldagen varför den bjudningen ej togs emot.

I samarbete med Bo Lönnqvist: Textil i salar och kammare:

41. Linnemattor vävdes till sommaren. Hårgarns- och lappmattor har även förekommit.

42. Sängen bäddades sålunda: underst bolster (fyllt med vasstofs), därpå underlakan, därpå två stora dynor: en underdyna och en överdyna; överlakan, överst ett hemvävt löstäck. För gäster bäddade man på samma sätt men med något finare lakan och dynvar.

43. Överlakan har funnits länge. Om man vintertid oförmodat fick nattgäster kunde man lägga en fäll underst då man bäddade.

49. Textilerna förvarades på loftet i kistor eller upphängda. Sängkläderna vädrades ej på bestämda tider utan då man hade tid mellan utarbetena som var de viktigaste. **Malgräs*** (ett gräs vars blommor hade stark doft) och tobaksblad användes som malmedel. De lades i knippen mellan kläderna. Fröken Aina Sund berättar att man i hennes hem använde **mósapors** (Ledum palustre) som malmedel (om våren då det börjar blomma).

*Hieróchloë odoráta. Man plockade det vid stränderna.

50. Alla textilier gjordes hemma. För utställda textilier erhöll fru Alma Emilia Lassenius 1884 följande diplom:

” Nylands och Tavastehus läns Landtbrukssällskap
har vid dess möte uti Lojo sockens kyrkoby den 29 och 30 Augusti 1884
tilldelat Alma Lassenius Helsinge
Detta skriftliga Erkännande
Andra pris
för utställt klädningstyg ”
W. Lillianus (?) C.J.Wikberg.

97. Varje fästmö skulle sy brudgumsskjorta hette det och det fick ej bli knut på tråden det betydde otur men tur om man stack sig i fingret.
98. Då flickan kunde sy börja hon småningom samla. Men många börja först då de förlovat sig.

Om trädgårds- och prydnadsväxter:

122. Vita rosor förekom vid nästan varje gård. Jag har en liten dubbel ljusröd ros som härstammar från Skata på slutet av 1800-talet. Vid varje liten stuga fanns också hummelgård ty hummlan användes till dricka och öltillverkning.
123. Syren fanns också likaså haktorn för taggar användes att sticka fast korvarna vid korvtillverkning. Ett (?) ask var också på Marielund som minne av min morfar.
124. Det fanns såkallade lövsalar. Planterade björkar i fyrkant och mellan dem bänkar och bord.
126. Aklejur, kejsarkronor, stormhattar, brustna hjärtan, bruonior med mera blommor. Åbrodd icke att förglömma.

K 9 1962

Om bodar:

1. Lik förvarades på källarvindar och om sommaren i källare. Folk kom ofta då att se på liken och gjorde korstecknet. När en av drängarna i Marielund låg lik på vinden till potatiskällaren satt tjänarinnorna och plocka potäter. De hade varit på dans på kvällen och somna. Så hörde de "Otto som drunkna" säga: "När man ska arbeta ska man int sova. Så våga int flickorna gå dansa på en tid framåt.

Om gamla vävnader:

- 32, 33 och 35. Fällan användes förr om vintern i släden. Skinn av egna får och hemvävt tyg till åvantåg. Fällarna syddes av skraddare. I Heitbacka fanns en skraddare som sydde fällar. Fällarna användes också om det kom hastigt främmande och man icke hade sängkläder. Bäddades med fällar om vintern.
- Randiga sängtäcken eller som de kallades löstäcken vävde min mor i brunt botten med ränder av rött, blått och gult.
- Slädryan var ett täcke vävt med nockor av ylle garn i olika färger och mönster. Ryan användes i slädan på vintern så att hälften hängde ned bak över slädens ryggstöd. Den var med mörk botten och granna färger o nockor som rött och blått och gult och grön av obestämt mönster med yllegarn så det värmdes ryggen.

Om visplar:

49 och 51. Vispeln användes att vispa kakor, snömos, plätt- och pannkakssmet med mera. Särskilda visplar att stänka kläder med. Ungefär 40 à 50 cm långa. Visplarna gjordes av björkkvistar som på våren gick att skala bort barken. Till stänkning av kläder användes grankvistar som skalades man band dem ofta som 6 och försökte få dem breda. Till hushållet band man likaså 6 eller 3 men de var smalare och med ring så de kunde hängas upp (se bild?).

52. Visplarna gjordes nog mest hemma av barn och äldre som hörde till hushållet. men många kvastgummor gjorde dem till salu och gick omkring och sålde visplar. Likaså barn som ville förtjena litet.

K 10 1963

Om arbetet under olika årstider:

6. Vårens menföre kunde vara olika olika år. Då man for till Hfors kunde man föra en kärra till Malm eller ditåt som vanligen blev fortare bart och bytte till släde här som fanns mera snö kvar. Emellanåt kunde man från Mellungby fara med kärra och hade den lämnad där tills det blev riktigt bart.

7. Endast då man skulle göra landsvägsarbeten for alla på en gång. Det var bestämda delar av gamla Borgåvägen, vid Nallibacka hade Nordsjö gård Rastböle och Marielund sin bestämda väg att underhålla. Det kom då meddelande när det skulle ske före syn av vägen. Nordsjö gård 3 à 4 hästar och karlar, Rastböle 2, Marielund 1 häst och karl.

13. Bröd bakades innan brådtiden börja för att ha färdigt. Allt kvinnfolk deltog i brödbakningen. Bröden hängdes i taket på stängen och torkades på det sättet. Den som kunde bryta ned en hålkaka från spettet utan att stiga upp på någonting den var duktig.

14. Man ploga det som ej blivit gjort på hösten, harva, sådde och vältra. Broddåker fick vara självskött. Endast älgarna kördes bort därifrån. På trädesåker breddes gödseln ut också av kvinnor. Gärdsgårdarna sågs över tills kor och hästar skulle släppas ut.

15: Så fort jorden blev bar börja vårbruket. På tranplogarna såg man om de for tidigt skulle man börja tidigt, for de sent var det sent man skulle så. På vårvintern provades sädens grobarhet en viss mängd korn sattes i låda med mull och stona (stråna?) räknades hur många som grott. Sättpotatisen plockades från källaren och kördes till bastun som värmdes.

26. Om sommaren då det var brått med arbetet börja man 6 om morgonen och om man t.ex. körde in hö kunde man hålla på till 9-tiden med en timmes middagspaus mellan 12-1. Om sommaren hade man fil och svaldricka skulle alltid finnas i tunnan för att ha med på åker och äng. Och då första torrhö kördes skulle kaffe med jästbrödsmörgåsar och bulla samt sup och gubbarna hämtas till ladan. Regniga dagar reparera man det som behövdes.

31. Om vintern körde spillningen ut på åkern och breddes om sommar. Midsommartiden såddes midsommarrågen. Potatislanden rensades av kvinnorna, sladdades och fårades av männen. Då det var brått togs dagsverkarena till hjälp.

32. Min morbror lagman A.M. Lassenius berättar att då han var 5 år alltså 1870 såg han hur hans morfar Isak Svanström, ägare av Skata, brände en liten holme kallad Grisen utanför Aludden i Kallvik och sådde råg där. Numera växer stor skog på holmen. (Paavo Nurmi köpte holmen i slutet av 1930-talet och lät uppföra ett hus där. Inför OS i Helsingfors 1952

tränade han löpning på landsvägen på Kallviksåsen eftersom han skulle springa in på Stadion med den olympiska facklan i handen under invigningen. Elis kommentar)

42. Höst och vår var storbyke och då skulle man till havet och skölja byket. Man satt i blött i stora kar så tvättades och gnuggades i stora bunkar med 3 ben och sattes i stora kar eller tinor med kokhett vatten och lut att badda över natten, så tappades luten ut genom ett hål i tinan och till stranden och skölja kilometers vägar. Om vintern sköljdes i träsket där is tagits. Om sommaren fördes vinterkläderna i loft och bodar. Förr fanns i Svartvik en stor skölbrygga.

44. Ofta kom folk på talko då hö skulle bärgas. Så fort daggen försvunnit börja arbetet kvinnorna kl 9 efter första måltiden. Kvinnorna räfsa, störa, säta (?), bredde höet och hjälpte att lässa(?), och i ladan. Så hölls middag kl.12 och vilade till kl.1. Middagstimmen ofta kortare då det var brått så åt man om kvällen då man sluta arbetet och 2 gånger hämtades kaffe till arbetsplatsen.

60. Man plocka blåbär och lingon. Blåbären kokades med lite vatten och lades på flaskor. Lingonen kokades eller mosades och förvarades råa och blandades med socker då de användes. Av svampar togs kantareller, sten, björk, tall, al, asp m.m. svampar som kokades och saltades. Så bruka min mormor plocka små skäggriskor och koka till ättikssvamp. pappa gick söndagsmorgon till skog med en stor korg som alltid var full då han kom hem. Liks så var farmor svampbiten.

61. Rågen skördades först. Så potatis. Fast under en del år kunde havren mogna så männen måste slå havren och kvinnorna tog upp potatisen. sen skulle rotsakerna tas upp sist kålrötterna och rovor fick vara ut tills frost och snö kom, då var det roligt att om kvällen gå och plocka rovor och äta lite frostbitna rovor.

63. När humlen skördades var alla med, först skars den av. Så skulle en stark karl ta upp störrarna och så klipptes humlan från rankorna och torkades i stora bykkorgar. Det var barnens arbete att samla rankorna och bära åt den som klippte humlan. Potatisen kördes upp fårona med häst och så tog man med händerna eller använde en kraka av trä (30 à 40 cm lång) med piggar (10 cm) av trä också.

79. Då det blev kallt slaktades svin för julsinkorna. En slaktare kom då det behövdes. En gammal ko slaktades eller såldes bort.

86. Då höstarbetena var undan och kvällarna blev långa börja männen med yx och spad och grepskaft, korvpinnar och räfspinnar, kvinnorna med strump- och vantstickning.

100. Gärdsgårdsstörrarna togs av ungräd som klövs helst asp och till bindning granar som klövs, senare användes järntråd till att binda med.

106. Is skulle sågas och köras till iskällaren varje vinter från Stora träsket. så långt tillbaka jag minns har man gjort det, alla gårdar från grannbyarna körde från träsket.

110. Man bar med så och såstång, vatten till stall och fähus kördes senare tider med häst på vintern med ett stort kar.

K 12 1965

Om resor till staden mm:

1. Första stadsresan jag minns torde varit omkring 1907 då jag fick följa med till Helsingfors. Med häst till Malm st., så med tåget till stan med moster till tandläkaren sedan hem igen med tåget till Malm och därifrån med häst igen hem. Senare år fick man åka med mor med ångbåt till Helsingfors eller med häst fram och tillbaka.

3. Resor till Helsingfors företogs året om, om sommaren längs landsvägen om vintern över isen. I augusti kördes alla dagar nypotatis till torget. Flera bysbor samlades vidpass 3 på natten och for sakta in till stan för att vara på torget så tidigt som de fick komma. Många gånger kördes omvägar och hästarna fick vila medan kuskarnasov en stund.

6. Nypotatistiden for man 2-3 på natten. Från Marielund 2 hästar, från Fredrikshem 1 häst och från Bisa 1-2 hästar alla från Nordsjö by. De samlades vid rån till Mellungby i Träskisbacken och passerade genom Mellungby till Malm och förbi viks in till stan. Vägen var backig först slottsbacken i Mellungby sedan längs Malmsvägen. prästbacken, vindbacken, grötkvarnsbacken och så en lång oppförsbacke där hästarna fick vila och körkarlar och gummor gjorde sina bestyr undan därför namnet pissanbacken. Om vintern gick vägen rakt över isen.

8. Hos handlanden Kommonen fanns ett härbärke för långväga resande med stall för hästar och britsar för folk, där kunde man äta sina smörgåsar. Beläget i hörnet av Unions- och Fabiansgatan. (Här misstar sig Martha – enligt släktboken, s. 64, låg fröhandeln vid Unionsgatan i kvarteret mellan Norra och Södra Magasinsgatorna).

12. Potatis kördes till torget och där kunde kunder beställa åt sig vinterpotatis vilket sedan fördes direkt hem. Kalvar och svin såldes åt uppköpare senare måste allt kött till köttkontrollen innan det fick säljas.

17. Återfärden gick fort då lasset var tomt och hästarna var på hemfärd. Under Hagnäskravallerna i början av 1900-talet råkade min far och mor vara med hästar till stan och då de skulle komma hem var Hagnäs torg helt fullt av folk och kosacker så de ej slapp över. Då sökte de sig Sörnäs strandväg. De stod i kärrorna och piska på hästarna som var goda springare. En gumma opp från Helsingfors som följde efter skrek ”ä ni tokiga tänker ni fara till Nordsjö över sjön”, men hon följde efter och de kom lyckligt hem. Då fanns ej Brändö bro eller färja.

21. 1-2 oktober skulle alltid strömming köpas i Helsingfors från samma Ålandsskuta varje år. Så besöktes Borgå då hästar skulle köpas. En gång under första världskriget for min bror och jag, då 12- 14-åringar till Borgå marknad vi for med båt och kom hem med tåget men vi fick springa från ställe till ställe för att fylla i papper så vi inte hann se av marknaden mycket. Men päron köpte vi.

22. Hästarna som köptes på marknaden i Borgå fick springa efter kärran hem. Man övernattade i Borgå alltid på samma ställe och så övernattade man i Sibbo både på dit och på hemresan. Just utanför borgå stan såldes boskap.

29. Man återvände samma väg och körde sakta hem då man hade hästar efter kärrorna och tog in på samma ställen. Det var spännande för oss barn att passa på och gå möta och se vad för hästar de hade.

33. Lumpgubbarna hade stenfat, kaffekoppar och prenikor, en slags pumperniklar som de gav i utbyte mot lump. Och då de fick övernatta med hästarna i stallet kunde man som barn få en lergök. Det var samma som alltid kom så de var som bekanta när de kom.

Om postutdelning:

55. Den första post jag minns kom från Dickursby två gånger i veckan till Mellungby. En gubbe som körde med häst. Tidningar hämtades med Nordsjö gårds mjölkusk, en tid med motorbåt från Helsingfors.

56. Posten avlämnades i Mellungby på Uppbyggars hos Borgströms. Dit fick vi söka den. Senare 1919 körde varje gård i tur från Malm. Så börja posten genom Brändö vi fick en postiljon så bars den från Botby och sist fick vi i Nordsjö postkontor.

K 13 1966

Om personlig hygien:

1. Vid smutsigt arbete tvättades händerna före måltiden och om kvällen som t.ex. potatissättning, rensning och upptagning, tröskning m.m. Annars tvättades händerna till kvällen.
2. Ett vanligt tvättfat av bleckplåt fanns att tvätta sig i. På söndagarna tvätta man sig ibland hela kroppen då man ej badat bastu på Lördan. För gäster fanns såkallade komoder.
3. Från min hemgård var det en par kilometer till havet på olika håll, men om sommarkvällarna tog tjänarinnorna oss barn med och simma. Vanligtvis simmades hundsim. Man simmade då man hade tid att gå till stranden och då byket skulle sköljas förs med häst till stranden. Likaså en dag då mattorna skulle tvättas och alla träkärle skulle skuras, fläsk och köttinor, bröd och degtinor och degtråg. då var en rolig dag att hela dagen få leka i sjön. Och äta medhavd matsäck.
4. Simställena var ett par kilometer. En gång om sommaren åtminstone skulle hästarna ock ner till sjön och simmas rena. En gång då vi skura täcken för ett täcke långt ut men en av tjänarinnorna simma efter det med hundsimning. Senare 1910-1912 fick vi barn lära oss vanligt bröstsim.
5. Man använde hemkockt tvål. Senare kom köpt tvål till användning. Då man koka tvål efter slaktningen togs luten tillvara och sattes på flaskor och användes till städning och tvättning av golv och annat.
6. Hemvävda handdukar användes att torka ansikte. Till händerna användes ofta utslitna handdukar. Alla handdukar hade sin egen plats. Kärhanddukarna på en krok ansikt på en annan och handhandduken på en tredje plats.
7. Tandborstar kom i bruk på 1912-1913 talet då vi i skolan fick lära tandvård. Annars petades tänderna med stickor och grässtrån.

10. Sällan använde vanligt folk näsdukar i vardagslag utan snöt man sig med nävan. Om söndag hade man en vit näsduk om psalmboken då man gick till kyrkan och skulle vara fin. Eller på begravningar och andra kalas.

11. Då man for någonstans så raka man sig med rakkniv och ett såkallat chatull, som var som en låda men fälldes opp och var spegel, och lådor för uppbevaring av rakkniv, tvål m.m. Många manspersoner hade mustach och visst fanns det hagskägg och långskägg.

14. Håret kammades med en fin kam, såkallad luskam. Eller plockade man lössen från håret vilket kallades lyska. 1912-13 fanns ännu någon i skolan med löss men man titta nog litet långt på sådana.

Om bastu och bastubad:

15. Håret tvättades i bastun med vanlig tvål.

16. Bastun skulle eldas alltid till jul och johanne (midsommar). Dessemellan så ofta man hann och orkade. Man använde vanlig kastved och bastun eldades halva dagen för att bli varm till kvällen, granved och vatten kördes med kärra och häst och tunna om sommarn. Om vintern en stor tunna eller kar på släden.

17. Var och en hade vanligtvis egen kvast och användes en gång, någongång flera gånger. Man doppa kvasten i vatten och så slog man så mycket man orka på varandras ryggar.

18. Då vi i min hemgård eldade bastu skulle först skolans lärarinna och hennes väninna gå i bastun. (Hon var min moster och skolan låg en par kilometer ifrån oss). Ibland fingo vi flickor gå med dem i bastun för vi ville ej ha så mycket bad. Mamma och mosters tjänarinna skulle ha så mycket bad att ingen vill vara med dem på laven. Då man varit på laven och svettast riktigt kom man ner i bastun och tvätta sig. Man tvåla varandras ryggar och så sköljde man över sig med kylslaget vatten. Träåmbar och stävor användes som tvagkärl. Grytan med hett vatten var i fastun, laven var så hög att man kunde stå rak under den.

22. Vanligtvis bytte man kläder en gång i veckan. Man kasta vatten var det passa sig. Karlarna ofta kväll eller morgon vintertid i stallet.

24. Avträdet fanns redan på slutet av 1800-talet av bräder och ett för kvinnor och ett för män, med sits för två. Man kunde också se avträden av en gammal båt som sågats av och satts ihop och en bänk med hål. (Kopiera bild!)

26. Till jul och midsommar skulle avträdet skuras. Det var en naturlig sak för tjänarinnorna. Tömning utfördes i samband med annan spillningskörning och sattes ny torv under.

Om kärthygien:

29. Som jag minns användes gaffel och kniv. De diskades och förvarades i en bordslåda. Finare gafflar och knivar användes åt gäster likaså till jul då de skurades blanka med skursten.

32. Diskvattnet hölls till svinmat därför fick det ej användas mycket tvål till disken.

37. Efter bakning skrapades degkärnen och av den degen bakades en skrapobulla. Kärnen diskades inte utan förvarades torra från gång till gång. De skurades i sjön en gång om sommaren.

38. Den tiden de fraktade sand från Kallvik och Sveaborg fanns här bland andra jakter en på vilken en familj bodde om sommarn i smuts och elände det kallades allmänt att de bodde i arken.

Om gamla danser:

48. Man dansa ringlekar vid jul och påsk då man fann lämplig plats, här dansades i en lada tillhörig Nordsjö gård eller vid stranden i Svartvik. Då Nordsjö gård 1910-12 körde mjölk med motorbåt till Helsingfors kunde någon söndagskväll båten fullastad fara ut till Jungfruholmen där det dansades och lektes ringlekar. Publiken kom till Nordsjö dansladan om sommar från Mellungby, Botby ja ibland ända från Malm.

K 14 1967

Om släkt och traditioner:

18. Min mormor Maria Emilia Lassenius var brudkläderska eller (brudsäto) i Nordsjö i tiden och kvällen före bröllopet skulle hon lägga papilljotter i brudens hår. Det var att rulla av håret på pappersrullor och binda om. Håret vättes först. Då papilljotterna följande morgon togs bort var håret i fina korkskruvslockar så skulle bruden klädas med slöja och krona av myrten och likaså krans av myrten runt pannan.

Om död och begravningar:

23. Den som tillfälle hade kom och tog farväl av en döende, båd släktingar och grannar. Och den som kom då en död låg i kistan gjorde korstecknet över den döde, det m inns jag då min bror låg i kistan för ca 50 år sedan en gammal trotjänarinna från grannbyn som kom och ville se den döde hur hon stanna i andakt och gjorde korstecknet över kistan.

26. Till bärare bads främst bröder, söner, svågrar nära grannar eller goda vänner. Bärarena skulle ha vita vantar och skulle också täcka graven.

28. Man hade stående bord, och den älste skulle börja.

31. På gårdsplanen sattes granar runt kistan och finhackat granris på vägen.

Begravningsgästerna fick kaffe då de kom. Så sjöngs en psalm innan kistan bars till likvagnen eller en granrisprydd vagn eller släde dragen av gårdens egna hästar så for man till begravningsplatsen, närmaste egna först, sedan slakten efter. Var tåget for fram stod folk, karlarna med mössan i hand. efter det begravningen var över kördes i kapp hem till gården där man väntade. Det fanns skild begravningskonfekt som bjöds med skålen då man kom från begravningsplatsen, fin konfekt med svarta papper och silver eller guldkors och stjärnor.

32. Klädedräkten skulle vara helt svart, ett år vid en avlägsnare släktings frånfälle, vid en avlägsnare släkting ett halvt år. Inte fick man gå på fest eller dans under tiden. Hattar med sorgflor, svarta strumpor, svarta klänningar senare kunde man använda svart och vitt. Nu har man lämnat bort sorgfloret svarta strumpor och svart vid avlägsnare släktingars

begravningar. Likaså bjudningskortet, som förr var brukliga då dagstidningarna inte var så brukliga som nu.

35. Julhelgen skulle man besöka varandra. Man bjöds då kaffe med bröd och tårter. Och barnen lekte med varandra och dansade ringlekar med tjänarinnorna. Och på skolan fick man knäpps nötter och äta russin!

41. Man hjälpte kläderna av och satte genast kaffe- eller under första världskriget surogatpannan på och bjöd på vad man hade, också mat då det var långväga gäster. Elda man bastun var det på förväg tillsagt.

Om notlag:

48. Ett notlag av Svanström som ägde Skata hemman och torparn Sjöblom i Kallvik fanns i Nordsjö by, de hade varsin hälft av noten. En gång fick de en sprittunna i noten och den dela de jämt mellan sig. Men Svanström som hade rätt att bränna och sälja brännvin sålde spriten också.

62. Potatisgropen grävdes mest i en backslutning, så sattes väggar av stock eller plankor. Och täcktes taket helt med jord. En dörr gjordes i backslutningen och en smal gång och sen en yttre dörr ännu.

69: Träkällare var inne i jorden också men väggar och tak var av trä och sen en liten såkallad källarvind och så vatt tak av tjärpapper. Tidigare så fanns en lucka i taket genom vilken man kunde stjalpa potatisen direkt från flakan, en kärra vars övre låda gick att vippa opp och då rann potatis in genom hålet i källaren. Iskällaren var byggd i två avdelningar med lucka i taket genom vilket isbitarna sattes in (det var snarare fråga om block av is, Elis komm.) Den andra var avdelningen var för mjölk, mat och annat som om sommar skulle förvaras kallt.

Om ölbrygd:

79. Av sura limpkanter bruka mormor laga dricka. Hon blötte kanterna i vatten något dygn, så sila hon och satt litet jäst i och så var dricka färdigt.

81. Då man brugde dricka köpte man maltet från egen hummelgård. Då man ej mera mäلتade hemma.

85. Till drycken användes humla som man själv skörde varje höst från egen hummelgård.

86. Till julen bruggdes julölet en par veckor före jul. I en så med tapp nere i sidan satts käppar i botten och så malt, så slogs kokande vatten på och täcktes väl över. Så tappades vattnet bort och nytt hett slogs över tills maltet svällt opp då allt slogs i sån och det fick stå och sötma över natten sen silades ölet och humlan skjöld i hett vatten sattes till, allt satts i tunnan med litet jäst och sprund och tapp tätades med rågmjöl och vatten. Till skördetid bryggdes svaldricka. Då kokades maltet och speddes ut med vatten tills tunnan blev full. Efter en vecka var drickat färdigt.

Om julkorten:

106. Så länge jag minns kom det julkort från avlägsna släktingar. Och likaså skickades till nära släktingar. Ofta gick de ej med posten då den var blott två gånger i veckan utan kom då det var stadsresor och vidarebefordrades sedan igen till släktingar i andra byar.

108. Korten var vackra snölandskap, tomtar, klockor, kyrkor, ljus och grisar. Mest var det

Jenny Nyströms kort.

110. Man sände till Mommos svägerska i Helsingfors, till hennes syster på Fallbacka i Mellungby, till Morbror och Moster i Helsingfors, Moster på Nordsjö-Botby folkskola, till Mammans kusin på Hetbacka skola i Vestersundom, till farmor i Vestersundom, till faster i H:fors och andra kusiner och vänner.

112. Man skrev endast God Jul och Gott Nytt År.

113. Endast till min brorson i Canada, till vänner i Sverige och enstaga släktingar och vänner här hemma.

114. Förr sände man kort vid påsk, namnsdagar och födelsedagar men numera mindre.

K 15 1968

Om konfirmation:

45. 1917, ofärdsåren gick jag i skriftskola i Helsingfors. Min största sorg att ej få gå i egen Helsing socken men då vägarna var långa och oroliga.

47. Konfirmationsdräkten var vit. Långa ärmar med spetsar och kjolen till vristen. Min mamma konfirmerades i Helsing kyrka men dräkten var svart. Då min äldsta syster konfirmerades i Helsing kyrka 1909 hade hon också svart klänning, strumpor och skor. Då fanns ren några med vita klänningar.

48. 1913 hade min syster vit klänning och vita strumpor men ej vita skor. men ännu fanns endel svartklädda. Vita skor användes ej ännu men vita vantar. 1909 hade Helsing prostens Tallqvists tvillingar som de första vita klänningar vid konfirmation.

Om klocktagning:

Då man for till Helsingfors ställde man klockan efter de klockor som hade normalt看. Annars hörde man olika gårdars klockringning och därefter litet ditåt hur tiden var.

K 16 1969

Om kälkar:

12. På vintern isynnerhet till fastlagstisdan gjordes isbana vid hästvandringen där man tröska i ria, ett stort hjul med två stänger för två hästar att dra. Där bundos kälkar fast och gick lätt att föra runt då hjulet löpte på en stång och kättingen togs bort som drog tröskverket.

13. Barnen själva bar vatten eller drog på kälke och vattna snön så det blev is. Det kallades slängkälke, det var då vi var barn för en 60 år tillbaka.

14. En vanlig såkallad stolpakälke drogs vatten på. Två stolpar med en tvätråd (?) över så en gick bakom och skuffa och en gick före och drog med rep från framdelen.

15. Man kunde ha två såar på kälken på en gång. Pigor, drängar och barnen hämta vatten då det behövdes. Det kördes också med stora ektunnor som innehållit konjak och rymdes 5 a 6 såar i på en släde med häst och fylldes i tunnor i ladugård och stall för att vattnet skulle vara varmt åt djuren. Vattnet hämtades från brunnarna. Kälken användes till allt möjligt, till

ved, till potatis, till mjöl och allt som behövdes transporterades på vintern och att åka fasta på i någon stor backe om fastlagstisdan.

Om ångbåtar:

16. Ångbåt gick till Helsingfors, en till Kallvik och en till Rastböle och Niskas i Botbyviken. De båtar som gick ända till Sibbo tog pasegerare och gods på fjärden. På båten var nästan alla bekanta med varandra.

17. Om hösten förde vi lingon med båten till Helsingfors där vi sålde dem på torget. Även blommor och nypon fördes till torget, och såldes ut där.

18. Om hösten då villaborna flyttat till stan skickades regelbundet mjölk alla dagar och tomkannorna tillbaka på eftermiddag så länge båtarna gick tills det blev is.

19. Post och dagstidningar kom med båten höst och vår, då flyttade villaborna ut till sina villor. En gång då det var rabies och hundarna skulle hållas kopplade, så då mina föräldrar kom till salutorget tidigt på morgonen så hade int vår hund följt efter 18-19 kilometer. De hade ej annan råd än föra hunden till båten som avgick klockan 7 från stan och kaptenen satt i land på Rastböle brygga, därifrån kom den snopen hem med ett segelgarn i halsen.

20. På Botby ångbåtsbrygga brukade förr dansas till hornmusik som hördes vida omkring. Botby gård underhöll sin brygga. Likaså Rastböle gård sin brygga. Så länge båten kunde gå upp i Botbyviken till Niskas underhölls den av bönderna i Mellungby, Nybondas och Vesterkulla gårdar. Senare blev det så grunt att båten inte gick längre än till Rastböle. Kallvik brygga underhölls av Nordsjö gård men alla som använde den fick betala därför.

22. Då godsägar Adolf ägde Nordsjö gård hade han en extra tur med båten till Kallvik för främmande. En gång då det var lågt vatten och blåsten låg på var det en dam som hade så smal kjol att hon ej slapp upp från båten. Så kaptenen blev arg till slut och sade "tag bort kjolen" så hon fick kläda av sig kjolen för att komma upp på bryggan.

24. Efter fredsslutet for båtarna till Ryssland och då bussarna börja gå och bilar blev det slut med båtarna. En privat båt gick en tid men det lönade sig inte. Alla eller de flesta villabor hade egna bilar. Det gick fortare att komma till stan. Och så var båtarnas saga all.

26: På vintern isynnerhet till fastlagstisdan gjordes isbana vid hästvandringen där man tröska i ria, ett stort hjul med två stänger för två hästar att dra. Där bundos kälkar fast och gick lätt att föra runt då hjulet löpte på en stång och kättingen togs som drog tröskverket.

29: Barnen själva bar vatten eller drog på kälke och vattrar snön så det blev is. Det kallades slängkälke. Det var då vi var barn för en 60 år sedan.

32: En vanlig så kallad stolpakälke drogs vatten på. Två stolpar med en tvätrad (?) över så en gick bakom och en gick före och drog med rep från framdelen.

K 17 1970

Om verktyg och redskap:

3. På gården var det husbon som hade hand om verktygen. Så hade ju drängarna sina egna knivar. Då mina bröder var små gjorde en bekant smed en liten yxa åt dem. Men då de skulle hugga med den gick det så olyckligt att den äldre råka hugga pelfingret av den yngre och så försvann den fina yxan. En del verktyg hade nog sina särskilda bomärken så var och

en kände igen vilka de fingo använda.

4. Hyvelbänken hade sin givna plats i storstugan invid ugnsmuren och mot fönstret o det var just skaft till yxor, hammare och stämjärn. Hyvlarna voro av trä, senare av metall. Vanligen köptes verktygen från staden.

5. Av trä gjordes räfsor. Det fanns skillda som gjorde träbyttor, såar och tinor. Likaså korgmakare som lagade pärtkorgar. Hemma lagades arbetslädar, grep-, yx-, hammar-, stämjärns- och andra skaft.

Så lagades också av trä såkallade ("potätspotor"), en liten trähacka med två tinnar som man pota opp potatis med. Vinterkvällarna eller höstkvällarna täljdes korvstickor. Så lagades också mjölkpallar hemma, åt var och en sin pall som mjölka.

8. Varje familjemedlem hade sin egen räfsa. Barnen olika storlekar efter ålder, så fanns det sen flera extra räfsor för dem som kommo till hjälp vid höbärgning, såg- och havreåkern. Det fanns olika former av räfsor, här en. Räfshuvudet gjordes av en björkbit som var tjockare på mitten där skaftet fälldes in. Skaftet kunde vara tvågrenat som här. Slipades med glas och drogs fram och tillvaka mellan två stockar i någon lidervägg. Tinnarna voro av rönn. Namn på huvudet. Skaftet färstes med träpluggar.

9. Inte gjorde kvinnorna träslöjd! Utom lärarinnan på Nordsjö-Botby folkskola, som börja i slutet på 1800-talet och början av 1900-talet med slöjd i skolan och finare slöjd har ingen manlig lärare haf, pilbågar och pilar.. Vi barn slöjda mycket. många snickare gjorde åt oss sågargubbar, en gubbe av trä med en träsåg mellan händerna och en potatis i nedre ändan av sågen. Då han stod på bordskanten och fick fart börja han såga och höll på ganska länge.

10. På vintern snickra man vid hyvelbänken och vår- och sommarkvällar höll man till på vedbacken med spad-, yx-, grep- och andra skaft, räfsor och räfspinnar m.m. som tidsfördriv gjordes spatser- käppar och visselpipor, pilbågar och pilar, snurror och bollträ, filpa? påkar.

34. Allt så länge jag minns som barn hade vi en sparkstötting med trämedor, senare med järnmedor. Och ännu som 70-åring använder jag en sparkstötting med järnmedor, då det är sånt väglag att det är sparkföre.

5. Nu fanns det många smeder som själva gjorde sparkstöttingar. Jag har ännu en sparkstötting som en smed på Tölö sockerbruk har gjort, den har stålmedar och sitts och stålpar av trä, den är gjord i slutet av 1900-talet. Men jag använder den ännu då det är sån is eller osandat på landsvägen.

Om kyrkfärder:

46. Till sockenkyrkan for man ganska sällan då det var en 15 kilometer till kyrkan. I Kyrkbyn (Helsinge), Nygrannas, bodde mormors syster med sin familj, dit fördes hästen och efter kyrkbesöket drack man kaffe där innan man for hem. Så gick man någon gång till fots till Östersundom kapell, en 7 km. Men där var ej alla söndagar gudstjänst.

48. På sommarn for man med kälke och vintern med släde. Man for tidigt om morgonen då vägen räckte en par timmar. Under första världskriget var en nyårsdag i alla landets kyrkor bön om fred. Då vi for till kyrkan fanns det inte snö vi for med kärria, kl 4 steg vi opp och gick till fähuset och gav mat åt korna och mjölka dem innan vi for till kyrkan, min mor, bror och jag. Mörkt var det och ficklampor hade vi att lysa i vägkrökarna – torde ha varit 1915-16.

Om bärplockning:

61. Man plockar bär då man hade tid därtill. Om kvällen gick man till skogs och plockade en kvart liter blåbär som man mosade med blåbär och litet socker och det, det kallades pöporö.

62. Man gick tillsammans med tjänarinnorna ut i skogen. Inte behövde man gå långa vägar. Bären växte runt husen och utanför porten, så gick man hem och äta och kunde gå tillbaka igen. Så fort hösten var bärgat gick man i bärskogen och på hösten då potatisen var i källaren kunde man plocka lingon.

63. Alla bär plockades för hand. Då man kom hem rensade man dem och mormor kokade bären. Blåbären kokades med litet vatten och sattes på flaskor. Lingonen kokades en del med socker men de flesta mosades råa och förvarades i träkärl så de fick frysa. Och då det behövdes till pannkaka rördes socker i en mindre mängd bär som räckte för gången. Hallon kokades till saft. Inget konserveringsmedel användes.

65. Blåbär användes vid diare och febersjukdomar. Lingon vid sjuk hals. Blåbär och nypon torkades också och förvarades torra.

66. På hösten plockades lingon och såldes på salutorget i Helsingfors. Vi flickor sålde bären och for om morgonen in med ångbåten till stan, någon gång for vi också med häst och hade lingon och nypon och på det sättet fick vi litet extra förtjänst för eget behov.

Om fruktade platser:

77. Visst var man rädd att gå förbi en ria efter mörkrets inbrott. Det fanns en ria på Marielund där vägen gick alldeles förbi. Så fanns Nordsjö gårds ria där en sinnessjuk flicka på 1800-talet hängit sig, där sprang man helst också förbi. I alla rior och lador bodde tomtar och troll så man var nog rädd.

Om hattar:

82. Halmhattar förekom nog bland herrar, damer och barn. Då jag första gången skulle till kyrkan lånade jag hatt av min kusin, en halmhatt med små rosor kring kullen. Så fick vi flickor var sin halmhatt med olika bandarrangemang kanske 1910-1912. Dem hade man med gummiband under hakan på sommaren då man for någonstans.

K 18 1971

Om fotografering:

5: Till skolan beställdes fotograf som kom en gång i året, första gången jag minns var 1907. Då togs gruppbild ute på skolgården. Och den som hade råd fick då beställa kort. Alla hade ju ej medel att betala ett kort. Andra fotograferingar förekom ej på vår ort.

7. 1920-talet var jag i Tammerfors och där fanns i forsparken alltid fotograf som tog bilder och efter en stunds väntan fick man dem.

13. 1908 omkring köpte min bror en Kodak fotografiapparat som han tog bilder med. Hemma hästar, hundar, katter och annat. Då folkskolan var på utfärd med Botby gårds motorbåt tog han oss på plåten. Han började framkalla och kopiera också bilderna men de bilderna blev ej så hållbara. Många ville nog ha bilder av sina gamla koror och sig själva men

int gjorde han det mot betalning. En gång var han till sjukhuset och fotografera vår lilla småkusin som var så sjuk. men han överlevde nog.

17. Av bemärkta personers foton fick man köpa t.ex. Mannerheim och Eugén Schauman då han skjutit Bobrikoff. Och som pris i barntidningen "Eos" fick man porträtt av Eos tant Alli Trygg-Helenius.

27. Första riktiga fotot togs när jag var 15 år för att då mormor fyllde 80 år skulle en tavla med alla hennes barn och barnabarn göras. Följande var konfirmation då jag var 17 år och senare, några år senare –det var i stan hos fotografen. Senare då ocb då amatörfoton och passfoto för identitetsbevis för resa till Gottland 1957. På olika sångfester och Marthautfärder. Sist på dop av min dotters dotterdotter, 1972.

Martha Sjöblom 1915

31. Det första döda kistfotot fick jag av min kusin Helge Lassenius (äldre bror till Tor-Erik, f.1895), som stupade vid Tammerfors 1918. Likaså fotograferades min bror i kistan hemma på gården innan begravningen 1918. Och min andra bror också hemma i kistan 1925.

Om cyklar:

37. Mammans kusin Harald Svanström hade en cykel med stort ena hjul i slutet av 1800-talet. En gång när mamma kom med häst från stan i en stor backe kom en cykel farande och skrek på långt håll "Ur vägen käring". När mamma senare kom hem var det han med sin cykel men int hade han sett vem han skrek åt.

38. Min bror köpte en gammal cykel hem på 1910-talet. Sen skulle han sälja den och köpa ny. Men hur det var så köpte han två nya cyklar åt sej och min bror. Jag tror att det var från Stockmanns och kosta 105 mk st. Pengarna räckte ej riktigt till så de gick till smörgumman i hallen där vi alltid brukade köpa smör och låna pengar till och kom hem med 2 nya cyklar märket torpedo. Senare fick jag en damcykel som ej hade frihjul. Men senare blev det lagat, då var jag nog 14-15 år och min ena bror 1 år äldre, den andra 5 år äldre.

40. Man behövde cykeln för butiksfärder och körde mjölk ibland och på allehanda ärenden. Många gånger till Hetbacka skola på fester och till Brändö spårvagn, eller till Malm st (station) cirka 10 km. Längsta färden var till Borgå 1918, då for min bror min syster och jag enadagen och tillbaka andra dagen, gamla Borgåvägen räknades 3 mil, och 4-5 tim. och då var just vallarbetstiden och vägen var full av kineser och kirgiser i Sibbo.

42. Jag tycker cyklar är bra både vinter och sommar då man bor långt från butiker och andra grannar. En gång då Marthorna for på utfärd till Klemetskog med buss for jag med cykel. 2

gångar har jag från Kallvik cyklat genom Helsingfors till Alberga ena dagen och hem andra dagen över Tarvoholmen på 50-talet, nu blir det ej så långa vägar men kan bli 10 km ibland. Den längsta var väl Borgå men många gånger till Dickursby och Brutuby.

43. Jag kan nog ej tänka mej utan cykel då det är långt till buss, och butik, och till sångövningar, Marthamöten, Kyrka och post.

K 20 1973

Om brännvin:

3. Man köpte från stan brännvin i en eller 2 liters flaskor vilka man själv hade med sig i början av 1900-talet. I slutet av 1800-talet smugglades sprit från Estland. Min mormor berättade att esterna kom med sprittunnor och hade ryssarna vakt på vägarna och på ett ställe mutades med 3 kop (kopek) och tunnorna rullades ner för en stor brant. Och därför kallades backen 3 kopeksbacken ännu tills stan övertog Nordsjö. Det var på slutet av 1800-talet då det blev slut med hembränningen.

4. Många tillverkade kilju och sålde under vallarbetstiden då ryssarna höll på med befästningsarbeten under första världskriget här längs kusterna. Till det användes malt och jäst. Vin tillverkades först senare tider hemma.

Om förbudslagen 1919-1932:

6. Esterna kom med spriten och på halva vägen möttes de av snabba motorbåtar som övertog lasten. Eller på vintern med hästforor. En gång då jag tala i telefon hörde jag en överenskommelse "Att i natt kommer en fora där och där, möt den då i mörkret". Då läkaren 1930 var på väg hit då följde spritpoliser och stanna taxin. Men då läkaren sa att det gällde liv kom de efter tillös de så att läkaren steg ut med sin väska och taxin fick vänta utan undersökning den gången.

7. Spriten smugglades i 10 l. kanistrar, men även i tunnor, sen fanns det också 1 liters flata kanistrar att bära i barmfickorna. Kanistrar tomma flöt ofta i land vid stränderna, men var endast slaget hål i så de var ej så bra att använda. Senare kom sådana med kork och de kunde användas till petrolim för belysning, feniisa och dylikt.

10. De flesta låtsades ej se sprittransporter eller försäljning och de flesta spritpoliser såg nog mellan fingrarna de med och ingen ville komma i strid med myndigheter eller grannar och langare. Men en fest satte de rika tråkarena en 50 markssedel som måltavla på en tall. Då kunde en fru ej låta bli att säga åt dem att det var litet för mycket. "Det med orätt fås lätt förgås". Och så gick det nog för många av de stora sprittråkarna.

Om vällingklockan:

32. Vällingsklocka fanns på Nordsjö gård, Botby gård i Botby by, Borgs i Mellungby och Vesterkulla gård i Vestersundom, De hördes alla. Rastböle också i Nordsjö by.

33-34. I Nordsjö by var gårdens klocka placerad på ett berg mellan stall och inspektor, stallkarlshus och andra byggnader. Klockan hade tak över och finns numera bevarad i Helsinge hembygdsmuseum i Kyrkoby. Vidare fanns klocka med tak på Rastböle men vart

den försvunnit vet jag ej.

35-36. Stallkarlen ringde förr kl 7, då samlades alla och fick sina arbetsuppgifter, så ringde den 12 till mat och kl 1 ut igen, till kvällen kl 7. Senare blev kortare dagar. Men vid eldsvåda ringdes oavbrutet för att kalla folk tillsammans.

”Kok välling, stek strömming
Dagspenning åtta skilling”

38. På mitt hem på Marielund rusthåll hade vi en järnskena opphängd mellan två träner på en träslå. Då man slog med en käpp på den hördes det till alla ställen på gården. Och då mormor ofta var ensam under skördetider gällde det bara att slå på skenan om något hände så kom någon fort hem, lika så då det var tid för mjölkning, sällan hade någon klocka den tiden.

K 22 1975

Om klockor:

1. Så länge jag minns fanns i hemmen väggklocka med lod, som hängde i ked och drogs upp varje dag då loden kommit ner. Klockan hade en träskiva med numror och visare och bakom urverket inget glas.
2. Min moster som var lärarinna hade fickur. Pappa hade fickur som bars i västfickan. Och min svärfar hade köpt ett gammalt fickur, dessa drogs upp med nyckel. 1910 fick min syster klocka med ked som bars runt halsen och medaljong på keden, hon var då 17 år. Min morfar rusthållaren på Porslax rusthåll, Alexander Lassenius, f. 1822, hade en såkallad silverrova, den hade ej ked men klockskaap där den hängde. Finns nu i barnbarnet Torolf Lassenius ägo, efter det min bror dog, som först fick den av mormor.

K 26 1979

Om vänsterhänta:

26. I vår släkt fanns många vänsterhänta, min mormor var ”vänsterkoika”. Jag är det, min dotter är det, men inte fick man använda vänstra handen att sy eller skriva med. Så sent som 1938 då min dotter börja skolan fick hon ej använda vänstra handen. Men nu syr hon nog med venstra handen. 1911 då jag hade högra pekfingret i bandage fick jag skriva med venstra handen på griffeltavlan.
27. Numera finns det saxar för vänsterhänta också. Jag har fått lära mig att skriva med högra handen men nog kan jag om det gäller skriva mitt namn med vänstra också. Endel saker gör jag lika med båda. Cykeln kan jag endast leda från venstra sidan.

K 27 1980

Nöden är uppfinningarnas moder:

79. Då jag i ungdomen vallade korna och en av ungdjuren föll på rygg i ett brett dike eller som man kalla utfall och kunde ej vända sej och slippa opp. Då kom jag ihåg att veterinären lyfte en sjuk ko opp och stå med att lyfta i svansen. Så jag tog ett stadigt tag i svansen allt

vad jag orka så den kom opp på bakfötterna och så fick den opp framfötterna med och kom opp. Så jag måst nog säga att ordspråken har rätt.

K 28 1981

46. Aeccirras (Ayrshire) korna voro bättre mjölkkor därför övergick man till den rasen. Det är nu 53 år sen jag hade med kor att göra.